

УДК 171+130.2+141

К. І. Алексєєва
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії та педагогіки
Національного транспортного університету

ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ СТАТУС ЦІННІСНОГО А PRIORI У ФІЛОСОФСЬКІЙ АКсіОЛОГІЇ

Проблематика ціннісного а priori в етиці стала чи не центральною темою всієї феноменологічної аксіології в особах Макса Шелера й Ніколая Гартмана. Філософські праці з етики М. Шелера й М. Гартмана вважаються неперевершеним зразком теорії цінностей. Вони масштабні за своїм проблемно-теоретичним змістом, концептуальною глибиною та цільністю філософської архітектоники. Розробляючи етичну аксіологію, вони безпосередньо виходили з феноменологічних ідей і настанов Гусерля, що засвідчує їхню належність до феноменологічної традиції. М. Шелер уперше в історії філософії створив проєкт філософської аксіології, розробив концепцію матеріальної етики й затвердив ціннісну ієрархію, яка й дотепер лишається зразком і нормою для подальших філософсько-аксіологічних розвідок.

Актуальні дослідження з ціннісної проблеми належать таким дослідникам, як Г. Йонас, В. Гьосле, К.-О. Апел, Ю. Габермас, С. Гроф, Е. Ласло, В. Вейш, О. Дробницький, П. Гайденко, В. Шердаков, Л. Рискельдієва, А. Абішева, В. Шохін, Л. Могильний, А. Ермоленко, А. Лой, А. Богачов, В. Ермоленко, А. Баумейстер, В. Кебуладзе та ін. У наукових розвідках зазначених дослідників цінності розглядалися під різними кутами зору, але спільним лишився невід'ємний статус цінностей як екзистенційних первнів нашого існування.

Метою статті є дискурсивний аналіз ціннісного а priori, що постає як інтелектуальний виклик на тлі сучасних ціннісних зміщень і постмодерної поліваріативності ціннісних відповідей на запити постіндустріального суспільства.

Ніколай Гартман, як ревний послідовник наукової філософії, був переконаний, що «філософія завершується там, де вона відмовлялася бути науковою» [3, с. 650]. Саме за це його філософія нерідко оцінювалася як класична, а іноді навіть як архівна. Але спосіб реалізації й осмислення принципу системності у філософії повною мірою суголосні філософським розвідкам нашої епохи, коли стає нагальним питання про збереження традиції та побудови нового там, де воно справді необхідне.

М. Шелер у феноменологічному проєкті поставив під знак питання формально-зобов'язальну етичну максиму Іммануїла Канта, запропонувавши натомість матеріальну етику цінностей. Концепція апріорного змісту моральнісного пізнання стала інтелектуально легітимною завдяки працям «Формалізм в етиці та матеріальна етика цінностей», «Ресентимент у структурі моралей», «Сутність і форми симпатії», «Переоцінка цінностей», «Про вічне в людині». У такий спосіб ставиться завдання обґрунтувати існування матеріальної етики, яка була б разом із тим апріорною: її положення мають бути очевидними й не спростовуватися через експеримент або індукцію, а мати статус «матеріальних інтуїцій» [7, с. 266]. Таку пропозицію М. Шелера можна приймати як один із альтернативних варіантів оптики розгляду генези та генерації етичних категорій добра і зла.

Н. Гартман головним недоліком етики І. Канта називає суб'єктивізм практичного розуму. Адже, на думку філософа, «Критика практичного розуму» стверджує, що моральний закон дається суб'єктом; що в ньому (суб'єкті), а не в об'єкті полягає базис самовизначення особистості. Так, на думку Н. Гартмана, потрібно розуміти вчення І. Канта про «законодавство волі». Законодавство визначає, що має бути, тому що якби воно запозичувало це з конкретних випадків, зі світу об'єктів, то перестало б бути практичним і підлягало б категоріям розсудку, тобто законам природи. У практичному розумі імперативність необхідно визначена волінням, а не навпаки. Однак у перекладі мовою цінностей

це означає, що «воля визначає або створює цінності, а не цінності – волю. Воля в такий спосіб не споріднена з тим, що є цінним у собі, а цінність є ні що інше, як вираження чистого воління» [3, с. 163]. Н. Гартман, продовжуючи полеміку з І. Кантом, говорить, що для всезагальності, апріорності й категоричності принципу не потрібно, щоб він походив від суб'єкта, хай навіть із практичного розуму. Необхіднішим є те, щоб він походив не з реальної предметності, не з природи й не з того, що пізнається в емпіричному досвіді, із цієї сфери етична свідомість не може запозичувати свій принцип. Він має бути автономним. Вирішення цього питання полягає у визначенні першопочаткової сфери, в якій перебувають цінності й апріорі вбачаються як її самостійні, незалежні від будь-якого досвіду змісти.

Проте увагу варто зосередити не стільки на дескрипції етичних феноменів, скільки на способах обґрунтування та інтелектуальній легітимації методів їх осягнення. Саме із цих позицій у статті йтиметься мова про впорядкування цінностей згідно з апріорною структурою нашого досвіду. Поняття «апріорі» має свої чітко визначені характеристики. Апріорними ми називаємо всі ті ідеальні єдності значень, що є самоочевидними в процесі безпосереднього споглядання. При цьому ми маємо утримуватися від будь-яких тверджень про ці значення й суб'єктів, які їх мислять. Тобто нам потрібно утриматися від апофантичних суджень, здійснивши феноменологічне епохе. Якщо називати зміст такого споглядання феноменом, то цей феномен не буде мати нічого спільного з явищем чи видимістю. Споглядання такого роду є «спогляданням сутностей – феноменологічним спогляданням чи феноменологічним досвідом» [7, с. 267]. Сутність, яка вбачається у феноменологічному досвіді, дана повністю, цілком або взагалі не дана. Ця сутність не дається більш-менш повно чи неповно, вона або вбачається в усій своїй цілісності, або не вбачається й тим самим не дається. При цьому сутність як така не є ні всезагальною, ні індивідуальною. Сутність синього, наприклад, наявна як у загальному понятті синього, так і в кожному відтінку цього кольору. Себто сутність уже на можна ніколи ні відкинути, ні покращити, ні доповнити за допомогою спостереження та індукції. Феноменологічний досвід у цьому сенсі може бути чітко відокремлений від будь-якого іншого роду досвіду. Тільки він дає факти безпосередньо, без опосередкування символами, знаками, вказівками.

Феноменологія як інтердискурсивний напрям [4] сучасної філософії має різні способи тлумачення не лише в реципієнтів цієї філософської традиції, але вже її основоположники розвивали різні гілки феноменології. М. Шелер у феноменології бачив передусім метод не як сукупність мисленнєвих операцій, а як особливу настанову способу бачення. Ця настанова передбачає особливий безпосередній інтуїтивний зв'язок із «речами», що має назву «феноменологічний досвід» [9, с. 262]. Феноменологічний досвід розповсюджується на факти специфічного типу: ці факти постають перед нами вповні й тому убезпечуються від будь-якої ілюзії. Себто критерій їх достовірності не залежить від індуктивної даності чи казуального висновку. М. Шелер наполягає на віднайденні нового сенсу а priori, що об'єднує всі безпосередні дані нашого досвіду, який не є результатом виховання. Його феноменологія не є суворою наукою в традиції Едмунда Гусерля, а спрямована на повернення до життя, що дається в інтуїтивному досвіді.

Розуміння Шелерового феноменологічного підходу передбачає концентрацію уваги на «чомуся» (essentia) разом із припиненням дії питання щодо «цього» (existentia). Як

наслідок, увага тепер приковується до а priori як до сутнісних зв'язків, що існують між цими «щось» (essentia). Визначення феноменів як таких є досить проблематичним і неузгодженим у різних феноменологічних проєктах. Через це дослідники феноменологічної філософії опиняються в поняттєвій невизначеності, тексти М. Шелера досить неоднозначно переконують у тому, що феноменологія прямо протилежна будь-якій дефінітивній філософії, яка самовизначається шляхом простої розмови. Феноменологічна методологія також не є уніфікованою процедурою. Методологічна процедура феноменологічної редукції по-своєму функціонує в альтернативних варіантах різних феноменологій. Редукція М. Шелера має ширший характер, ніж односпрямована редукція Гусерля: отримання чистих сутностей усіх видів, а не лише сутностей абсолютної чистої свідомості. Але по сутності філософське знання є абсолютним за своєю природою та своїм критерієм суворості, що, однак, різниться від наукової суворості. Із зазначеного можна збагнути, що феноменологічну філософію варто розуміти як суворо самоочевидне вбачання сутностей і сутнісних зв'язків, що доступне на конкретних прикладах. Це стосується, зокрема, ресентименту як феномена модерної моралі епохи індустріалізації, яку М. Шелер називає «суспільна мораль» [8]. Наслідком цього етосу є підкорення цінностей вищого порядку цінностям нижчого порядку, нівелювання поняття спільноти, на зміну якому прийшло поняття суспільства: відбулося своєрідне «забуття життя». Вітальний алармізм М. Шелера підхопили такі сучасні філософи, як Йонас, Апель, Габермас, які є апологетами відповідального та співвідповідального ставлення до всього живого [5].

Для нас вихідний і головний інтерес упровадження феноменологічного підходу стосується етики. Саме тут феноменологія М. Шелера виявляє себе в дії. Шлях її реконструкції й розвитку пролягає через феноменологію етичних цінностей. Така феноменологія мала на меті очистити етику від різного релятивізму: психологічного, соціологічного, історичного тощо. М. Шелер досить інноваційно розпочав реконструкцію етики з критики кантового формалізму. Такий проєкт розроблявся з метою показати, що апіоризм не обов'язково має бути лише формальним, а також базуватися на неформальних (матеріальних) цінностях. У такий спосіб феноменологічна етика мала стати синтетичною теорією емпіричної та формальної етик. Варто наголосити на тому, що досить часто етику цінностей підмінюють суб'єктивним евдемонізмом. М. Шелер спростовує це звинувачення, роз'яснюючи природу цінностей. Він укажує на розрізнення між об'єктами бажання або благами й цінностями. Цінності жодним чином не збігаються з метою або благом, оскільки вони є тими чинниками, що роблять мету благом. Оскільки об'єкти бажання є по сутності суб'єктивними, емпіричними та нетривкими, то М. Шелер заперечує проти допосовування цих якостей цінностям, які ці об'єкти несуть у собі.

У контексті феноменологічної етики М. Шелера аналіз поняття ресентименту як причини зміщення моральних оцінок є історичним явищем. Як уже зазначалося, породженням ресентименту феноменолог уважає сучасну мораль від часів індустріалізації, яку він називає «суспільна мораль» [8]. Наслідком цієї моралі є підкорення цінностей вищого порядку цінностям нижчого порядку, нівелювання поняття спільноти, на зміну якому прийшло поняття суспільства, етичний нігілізм, егоцентризм та індивідуалізм, перевага цінностей корисного над вітальними цінностями. Відбулося своєрідне «забуття життя». У цьому ключі М. Шелера можна назвати ідейним натхненником класиків сучасної практичної філософії, таких як Йонас, Апель, Габермас, які в сучасній філософській традиції є апологетами відповідального і співвідповідального ставлення до всього живого [5].

Осягнення цінностей лежить поза межами апостеріорного досвіду й доступне лише феноменологічній інтуїції через феноменологічне вбачання. Через це М. Шелера часто інтерпретували в душі платонові традиції, де цінності виступали під маскою ідеальних сутностей, що підіймали-

ся над емпіричним світом етичного досвіду. Наразі сам зазначник феноменологічної етики не долає поняттєвої невизначеності в тумаченні цінностей. На його думку, цінності не є ані універсальними, ані індивідуальними сутностями. Вони даються нам як змісти безпосередньої інтуїції, коли в конкретні моменти етичних переживань ми звертаємо увагу на самі цінності безвідносно до їх існування: примат сутності над екзистенцією. Наприклад, ми можемо вагатися стосовно благородства того чи іншого вчинку, але інтуїція при цьому все одно показує нам, що благородство саме по собі цінується вище за будь-яку іншу розумну спекуляцію. Для цього усвідомлення нам навіть не потрібно очікувати, що щось подібне відбудеться в реальності: уявні випадки також можуть слугувати гарною ілюстрацією. Апіорні вбачання наявних у досвіді властивостей об'єктів залежать виключно від їх сутності й не залежать від наявності конкретних випадків їх досвідної реалізації.

Те, що справедливо для теоретичної галузі, справедливо для цінностей і воління. Макс Шелер говорить, що в природній настанові нам дані речі та блага. Лише в другу чергу нам дані цінності, які ми відчуваємо в них, і саме це вчування. У третю чергу нам даються можливі стани відчуттів, задоволення й незадоволення, яке ми зводимо до дії благ на нас; нарешті, в останню чергу – вплетені в ці стани специфічно чуттєві відчуття (або «відчуття почуття»). Чим сильнішим є бажання, тим більше ми втрачаємо себе в цінностях, так що в найсильнішому бажанні нам найменше дано те, зміст чого ми бажаємо. Але саме за слабого бажання разом із кожним зусиллям чіткіше проступає саме бажання змісту. М. Шелер разом із тим критикує думку І. Канта про те, що будь-яке бажання, яке визначене не законом розуму, а матерією, вже лише через це розглядається як неапіорне. Якщо І. Кант вважає, що будь-яка матерія волі визначена досвідом задоволення та незадоволення, то, на думку М. Шелера, це потрібно визнати повною протилежністю реальному стану справ. Адже навіть там, де визначально для волі є ідея закону, цей закон усе ж таки є матерією волі. Тут бажаною є реалізація закону як одна з можливих матерій волі. І саме тому всяка воля фундована в матеріях, які можуть бути апіорними, якщо вони – ті ціннісні якості, відповідно до яких визначають себе базисні змісти волі.

М. Шелер наголошує, що галузь апіорно-очевидного не має абсолютно нічого спільного з формальним, а протилежність апіорі-апостеріорі – з протилежністю формальне-матеріальне. Матеріальне апіорі – це сукупність усіх речень, які в порівнянні з іншими апіорними реченнями мають значення для специфічнішої предметної галузі. Але можна помислити апіорні зв'язки навіть між сутностями, які стосуються лише одного індивідуального предмета й відсутні в усіх інших. Критикуючи І. Канта, М. Шелер стверджує, що ототожнення апіорного з формальним є фундаментальною хибною думкою кантового вчення, воно лежить в основі етичного формалізму й усього формального ідеалізму загалом. Проте він усе ж таки не може повністю знехтувати формальними зв'язками між цінностями, на що вказують такі аксіоми: існування позитивних цінностей саме є позитивною цінністю; існування позитивної цінності має бути реалізованим. Що ж до змістового ядра матеріальних цінностей, то тут варто експлікувати фундаментальні ціннісні якості. Вони групуються в чотири класи на основі певної ієрархічної структури: цінності приємного та неприємного; цінності вітального характеру або «життєздатності»; духовні цінності; цінності «священного» й «нечестивого».

У цьому переліку впадає в вічі одна на перший погляд контраверсійна особливість: М. Шелер не включає до цього переліку специфічно моральні цінності або етичні категорії. Дослідник феноменологічного руху Г. Шпігелберг пояснює це тим, що власне етична аксіологія для М. Шелера – це цінності другого рівня. Вони з'являються як акти правильної реалізації раніше згадуваних цінностей. Парадоксальним на позір видається висновок про те, що згідно з М. Шелером моральне діяння сутнісно спрямоване на неморальні цінності, а сама моральна цінність виростає лише як надбудова дій, що при-

значені реалізувати ці неморальні цінності. Така етика запечує ще один пункт кантової етики, а саме: не визнає закони та імперативи за фундаментальні факти моральної свідомості. Натомість стверджується примат феноменів цінностей. Що стосується матеріальної етики, то тут значення апіоризму виявляється в тому, що воно чітко розрізняє моральнісне пізнання, моральну поведінку й філософську етику.

Справжнє призначення ціннісного апіорі – це пізнання, вбачання цінностей, яке полягає у вчуванні, наданні переваги, у кінцевому підсумку, у любові й ненависті. Також це пізнання зв'язків цінностей як «вищих» і «нижчих». Це пізнання відбувається в специфічних функціях і актах, відмінних від сприйняття й мислення, які дають єдино можливий доступ до світу цінностей у живому контакті зі світом, в наданні переваг і нехтуванні, в самій любові й ненависті. У ході здійснення цих інтенційних актів виникають цінності та їх порядки. Дух, обмежений лише сприйняттям і мисленням, був би водночас сліпим до цінностей, наскільки б не були розвиненими його здатності до внутрішнього сприйняття психічного. На рівні сучасного культурологічного постмодерного дискурсу примат ціннісної свідомості підтримується й дотепер. Зараз не існує зобов'язальних етичних або естетичних максим, адже будь-який культурний наратив накладається на плюралізм цінностей. Британський дослідник Джон Сторі щодо цього зазначає, що «цінність можна вважати результатом контакту між текстом і читачем, що стався в певний історичний момент. Переживають момент свого створення лише ті тексти, які здатні витримати вагу подальших контактів із читачем» [6, с. 271].

Поряд із чистою логікою існує чисте вчення про цінності. Потрібно відмежуватися від абстрактності старого забобону, що вичерпує людський досвід протилежністю розуму й чуттєвості, і звернутися до побудови апіорно-матеріальної етики, що сягає свої коріння «етичного персоналізму» [1, с. 22].

Отже, інтелектуальна претензія М. Шелера – це апіоризм емоційної сфери та демаркація хибної єдності, в якій знаходився апіоризм і раціоналізм. Емоційна етика, на відміну від раціональної етики, зовсім не обов'язково має бути емпіризмом. Вчування, надання переваги, нехтування, любов і ненависть у сфері духу мають власний апіорний зміст, який незалежний від індуктивного досвіду, як і чисті закони мислення. І там, і тут існує сутнісне бачення актів та їх матерій; і там, і тут існує очевидність і точність феноменологічного опису. Численні розрізнені студії, в яких ідеться про вже вищепераховані етичні феномени, є «конкретним випробуванням матеріальності цієї етики» [1, с. 23]. М. Шелер також наголошує на тому, щоб звільнити апіоризм від ефекту формотворчості: сутність і сутнісні зв'язки даються, а не народжуються розсудком, вони вбачаються, а не створюються, оскільки є визначальними предметними зв'язками, «логосом, який пронизує увесь універсам» [7, с. 287].

М. Шелер також наголошує на необхідності провести чітку межу між апіоризмом і суб'єктивізмом. Адже, по-перше, апіорне вбачання є вбачанням фактів, яке дається в спогляданні, а не в судженні. По-друге, воно є суто позитивним вбачанням існування деяких сутнісних зв'язків. Вони істинні, оскільки апіорі очевидні, оскільки саме в спогляданні буття чогось суперечить його небуттю.

Сучасний феноменолог Бернгард Вальденфельс підсумовує цю позицію М. Шелера такими словами: «Десуб'єктивізація почуттів призводить до того, що моральний досвід і чужий досвід звільняються від своїх раціоналістичних і емпіричних рамок, а пізнання й воління повертаються до відповідних життєвих настанов» [1, с. 23]. Причому «Я» означає не «Я взагалі» та не індивідуальне «Я» в протилежності «Ти». Умовно кажучи, не «деяке Я сприймає дерево», а деяка людина, яка має Я й усвідомлює себе як цілісна особистість у реалізації своїх зовнішніх і внутрішніх сприйнятів. Для розуміння етичного апіорі важливим є те, що воно не являє собою спосіб діяльності деякого «Я». У матеріальній етиці «Я» розглядається як носій цінностей, а не «передумова цінностей, не суб'єкт, що оцінює, завдяки якому ніби вперше з'являються цінності» [7, с. 296].

Феноменологія М. Шелера є не лише антиметафізичним проектом на кшталт Гусерля, а й антираціоналістичним, що заперечує сувору диз'юнкцію між інтелектом та емоціями. Однобічний когнітивізм робить осягнення цінностей безнадійним заняттям. Що ж натомість пропонує М. Шелер? Він намагається «об'єктивувати» характер суто суб'єктивних почуттів, реабілітувати емоційне життя особистості, беручи за інструментарій «логіку серця» Блеза Паскаля. У цьому ключі феноменолог пропонує нам своєрідне визначення етосу як варіацій актів ціннісного переживання.

Як бачимо, під час опису своїх філософських візій М. Шелер здебільшого зловживає негативною демонстрацією того, чим деякий феномен не є, ніж дає позитивну вказівку на те, чим цей феномен є насправду. Таку відносну відсутність позитивних описів Г. Шпігелберг пояснює тим, що для М. Шелера принципово неможливе жодне позитивне визначення або адекватний опис справжніх феноменів. Лише безпосереднє інтуювання може цьому зарадити. Така інтелектуальна позиція з необхідністю ставить читача в позицію неостаточного розуміння, адже у феноменологічному проекті М. Шелера немає чітких указівок алгоритму осягнення ціннісних феноменів. На підтвердження цієї думки Г. Шпігелберг пише: «Феноменологія Шелера має на диво роз'яснювальний і при цьому нерівний характер» [9, с. 285]. Тому варто погодитися зі Г. Шпігелбергом ще й у тому, що для виявлення евристичних антиципацій феноменології її потрібно читати вдумливо і критично.

Н. Гартман головну проблему етичної філософії бачить в обмеженні та звуженні порушуваних питань щодо конкретизації цінностей. Усюди розмаїття феноменів недооцінюється й міряється одним мірилом: евдемонізм і утилітаризм, індивідуалізм і етичний соціалізм – такі самі однобічності, результат помилкової, занадто звуженої постановки проблеми на основі обмеженого відбору ціннісних феноменів. Для змістового заповнення формально-ідеалістичних ціннісних схем Н. Гартман у роботі «Етика» робить першу спробу залучити в коло розгляду максимальне розмаїття цінностей. Повнота етичних феноменів постає тут першою та необхідною вимогою осягнення ціннісного а пріорі. Але від будь-якої позитивної моралі, тобто сукупності етичних феноменів, необхідно відрізнити етику як таку з її ідеальною та всезагальною вимогою блага. Етика шукає критерій блага, який відсутній у позитивних різновидах моралі.

Разом із Шелером Н. Гартман провадить критику формалізму в етиці й обґрунтовує матеріальне апіорі. Звичайно, закони, категорії, заповіді порівняно з окремими випадками, в яких вони діють, завжди за своєю сутністю всезагальними й у цьому сенсі є «формами». Але цей формальний характер не суперечить матерії в сенсі змістовності. Усі принципи володіють у собі самих і матерією, інакше вони були б беззмістовними. А так як усі принципи, наскільки вони взагалі пізнавані, пізнаються лише апіорі, то звідси з очевидністю випливає, що існує апіорна матерія. Різниця між формою й матерією в автономному етичному принципі не має жодного значення. Уся справа полягає лише в апіорності.

Н. Гартман висновує, що існує суто ціннісне апіорі, яке безпосередньо, інтуїтивно, чуттєво наповнює нашу практичну свідомість, усе наше сприйняття життя, всьому, що підпадає в поле нашого зору, надає ціннісний або контрціннісний акцент. «Емоційний початок духу, почуття, любов, ненависть, бажання мають першопочатковий апіорний зміст, якому не сховатися від мислення і який етика покликана виявляти цілковито незалежно від логіки» [3, с. 168]. Етична дійсність складається з комплексу феноменів живої моралі, в якій імпліцитно містяться ціннісне апіорі, адже будь-який моральний закон є наслідком «відчутної й побаченої цінності» [3, с. 175].

Варто резюмувати, що гносеологічний статус ціннісного а пріорі перебуває в очевидній залежності від ціннісної ієрархії, яку зумовлює індивідуальний горизонт життя світу. Людина володіє своєрідним модусом випробування цінностей: вона «випробовує їх своїм ціннісним почуттям. Воно незаплановано в ній зароджується й дає відповідь»

[2, с. 197] на даність у зовнішньому досвіді, зокрема у своїй позиції: неприйнятті чи схваленні.

Оскільки обидва філософи належать до феноменологічного руху в історії філософії, то можна помітити, що свою феноменологічну методологію вони обмежують рамками реалістичної феноменології, яка в їхній етиці виражається в пізнанні й осягненні сутнісних зв'язків та апріорних відношень етичних феноменів. Але оскільки етика вважається частиною практичної філософії, окрім онтологічного статусу цінностей, було проаналізовано можливість і межі реалізації цінностей у повсякденності. Для цих мислителів визначення етики як вчення про цінності є головним і базовим, а етика в дії є описом досвіду існування людини як ситуації постійного ціннісного вибору та перманентного міжціннісного знаходження. При цьому М. Шелер уперше в історії філософії вибудовує ціннісну ієрархію, яка згодом буде доповнена його послідовником Н. Гартманом. Ціннісні сходинки підіймаються від чуттєвих і вітальних цінностей до цінностей духовних і цінностей «святого». Кожен нижчий рівень ієрархії підпорядковується вищому, а всі разом вони залежать від цінності життя як сутнісного ядра всього живого. У практичному житті знання цінностей невід'ємне від їх реалізації: збагнути певну цінність – означає надати їй перевагу та як необхідний наслідок реалізувати її в емпіричному житті. Унаслідок цього створюється новий імператив: «Ти повинен, оскільки ти можеш», на відміну від кантового: «Ти можеш, оскільки ти повинен».

Література

1. Вальденфельс Б. Вступ до феноменології / Б. Вальденфельс ; пер. з нім. М.Д. Култаєвої. – К. : Альтерпрес, 2002. – 176 с.
2. Гартман Н. К основоположению онтологии / Н. Гартман ; пер. с нем. Ю.В. Медведева. – СПб. : Наука, 2003. – 639 с.
3. Гартман Н. Этика / Н. Гартман ; пер. с нем. А.Б. Глаголева ; под ред. Ю.С. Медведева, Д.В. Складнева. – СПб. : Фонд Университет: Владимир Даль, 2002. – 708 с.
4. Грицанов А. Новейший философский словарь. Пост-модернизм / А. Грицанов. – Мн. : Современный литератор, 2007. – 816 с.
5. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі / В. Гьосле ; пер. з нім. А. Єрмоленка. – К. : Лібра, 2003. – 248 с.
6. Сторі Дж. Теорія культури та масова культура / Дж. Гьосле ; пер. з англ. С. Савченка. – К. : Акта, 2005. – 357 с.
7. Шелер М. Избранные произведения / М. Шелер ; пер. с нем. А. Денежкина, А. Малинкина, А. Филиппова. – М. : Гнозис, 1994. – С. 259–338.
8. Шелер М. Ресентимент в структуре моралей / М. Шелер ; пер. с нем. А. Малинкина. – СПб. : Университетская книга, 1999. – 120 с.
9. Шпигельберг Г. Феноменологическое движение. Историческое введение / Г. Шпигельберг ; пер. с англ. группы авторов под ред. М. Лебедева, О. Никифорова. – М. : Логос, 2002. – 680 с.

Анотація

Алексеева К. І. Гносеологічний статус ціннісного а пріорі у філософській аксіології. – Стаття.

У статті висвітлюються актуальні перспективи щодо експлікації проблеми осягнення ціннісного а пріорі у філософській аксіології на прикладі феноменологічної етики

Макса Шелера та Ніколая Гартмана. Із критичних позицій проаналізовано сутнісні суперечності в контексті розуміння матерії цінностей і їх гносеологічного статусу в межах антропологічного й реалістично-феноменологічного підходів. Евристичний потенціал філософії цінностей виявлений у тому, що в дослідженні конкретизовано не лише умови можливості функціонування ціннісної свідомості, а й розглянуто принципи практичної і креативної реалізації аксіологічного виміру особистості. Проблематизовано ригідне уявлення про статистику ціннісної ієрархії на користь її екзистенційної мінливості. Виявлено фактичне тло ціннісного зміщення в контексті глобальних моральних викликів сьогодення. Загострено увагу на змістовому тлумаченні етики як складової частини практичної філософії.

Ключові слова: ціннісне а пріорі, ціннісна ієрархія, аксіологія, Макс Шелер, Ніколай Гартман.

Аннотация

Алексеева Е. И. Гносеологический статус ценностного а пріорі в философской аксиологии. – Статья.

В статье обсуждаются актуальные перспективы по экспликации проблемы постижения ценностного а пріорі в философской аксиологии на примере феноменологической этики Макса Шелера и Николая Гартмана. Из критических позиций проанализированы существенные противоречия в контексте понимания материи ценностей и их гносеологического статуса в рамках антропологического и реалистично-феноменологического подходов. Эвристический потенциал философии ценностей состоит в том, что в исследовании не только конкретизированы условия возможности функционирования ценностного сознания, но и рассмотрены принципы практической и креативной реализации аксиологического измерения личности. Проблематизировано ригидное представление о статике ценностной иерархии в пользу ее экзистенциального изменения. Обнаружен фактический фон ценностного смещения в контексте глобальных нравственных вызовов современности. Внимание акцентировано на содержательном толковании этики как составной части практической философии.

Ключевые слова: ценностное а пріорі, ценностная иерархия, аксиология, Макс Шелер, Николай Гартман.

Summary

Alekseieva K. I. Epistemological status of value a priori in philosophical axiology. – Article.

The article discusses and specifies the actual prospects for the explication of the problem of understanding the value a priori in philosophical axiology an example of phenomenological ethics of Max Scheler and Nikolai Gartman. The contradictions analyzed intrinsic understanding of matter in the context of values and their epistemological status within the anthropological and realistic-phenomenological approaches according to critical positions. Heuristic potential values found in the philosophy that was specified in the study not only provided opportunities operation value consciousness, but also deals with the principles of practical and creative implementation axiological dimension of personality. The rigid idea of static hierarchy of values in favor of existential variability is put as a problem. The actual background value shift in the global context of moral challenges is discovered. It focused on semantic meaning of ethics as a part of practice philosophy.

Key words: value a priori, values hierarchy, axiology, Max Scheler, Nikolai Gartman.